

XXI МАЈСКО
САВЕТОВАЊЕ

САВРЕМЕНО ПРАВО У ЕРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

УРЕДНИК:
Драган Вујисић

Крагујевац
2025.

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ
Институт за правне и друштвене науке

FACULTY OF LAW UNIVERSITY OF KRAGUJEVAC
Institute for Legal and Social Sciences

МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
САВРЕМЕНО ПРАВО
У ЕРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
CONTEMPORARY LAW
IN ERA OF DIGITALIZATION
AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Уредник
Проф. др Драган Вујисић

Крагујевац
2025.

Међународна конференција „**САВРЕМЕНО ПРАВО У ЕРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА**“ је двадесетпрво по реду Мајско саветовање које се традиционално организује сваке године на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу ради дисеминације научноистраживачких резултата наставника и сарадника факултета, у оквиру Програма истраживања Правног факултета, које се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

ИЗДАВАЧ: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу
Институт за правне и друштвене науке
Јована Цвијића 1, 34000 Крагујевац
телефон: (034) 306 513, 306 504
телефакс: (034) 306 540
е-пошта: faculty@jura.kg.ac.rs
веб: <http://jura.kg.ac.rs>

РЕЦЕНЗЕНТИ Проф. др Миодраг Мићовић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
Проф. др Жељко Бартуловић, редовни професор
Правног факултета Свеучилишта у Ријеци, Хрватска
Проф. др Игор Камбовски, редовни професор
Правног факултета Универзитета „Гоце Делчев“ у
Штипу, Северна Македонија
Проф. др Џевад Дрино, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Зеници,
Федерација БиХ

ЗА ИЗДАВАЧА: Проф. др Јелена Вучковић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу

УРЕДНИК: Проф. др Драган Вујисић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу

ШТАМПА: Графичка радња "кварк", Краљево

ТИРАЖ: 100

ISBN 978-86-7623-149-2

Штампање Зборника подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије

САДРЖАЈ

Одељак I ЈАВНО ПРАВО

1. Др Срђан Ђорђевић, редовни професор УТИЦАЈ ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ НА ОБРАЗОВАЊЕ ПРАВНИКА	3
2. Др Зоран Јовановић, редовни професор САВРЕМЕНА ЈАВНА УПРАВА И ПРОЦЕС ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ	15
3. Др Дејан Матић, ванредни професор ОБРАЗОВАЊЕ У КОНТЕКСТУ СТРАТЕГИЈЕ ЗА РАЗВОЈ ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ ДО 2030. ГОДИНЕ	31
4. Др Милан Рапајић, ванредни професор НАЧЕЛА ЕКОЛОШКОГ ПРАВА СА ОСВРТОМ НА ОДРЖИВИ РАЗВОЈ	43
5. Др Драгана Ћорић, доцент ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА И АДВОКАТУРА - САРАДНИЦИ, САВЕЗНИЦИ ИЛИ НЕПРИЈАТЕЉИ?	67
6. Мср Марко Видачек, докторанд Др Марика Ристовска, редовни професор ЗЕЛЕНИ КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАМ КАО САВРЕМЕНА ТЕНДЕНЦИЈА У УСТАВНОМ ПРАВУ	83
7. Др Драган Дакић, доцент МЕЂУНАРОДНО ЈАВНО ПРАВО У ДИГИТАЛНОЈ (SF)ЕРИ: САЈБЕР САНКЦИЈЕ И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ	101
8. Др Александар Антић, доцент ПЛАТА ЗАПОСЛЕНИХ НА ФАКУЛТЕТИМА У ДОБА ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ	127
9. Др Аника Ковачевић, доцент ИЗАЗОВИ СЛОБОДЕ ПОЛИТИЧКОГ ГОВОРА У ДИГИТАЛНОМ ДОБУ ДЕМОКРАТИЈЕ	145
10. Др Борислав Галић, доцент ЗНАЧАЈ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ УСТАВОМ ЗАЈАМЧЕНОГ ПРАВА НА ЗДРАВУ ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	163
11. Мср Дејан Вучинић, асистент ПРАВО У УСЛОВИМА ДИГИТАЛНОГ ОКРУЖЕЊА	177
12. Мср Ружица Кијевчанин, асистент САДРЖАЈ ПРАВА НА ЗАШТИТУ ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ	189
13. Мср Лука Петровић, асистент ИЗБОРНИ ПРОЦЕСИ У ДИГИТАЛНОМ ДОБУ	203

14. Мср Ксенија Мрђеновић, доктранд
ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА – ПРЕТЊА
ИЛИ ПОДСТИЦАЈ БУДУЋНОСТИ АДВОКАТУРЕ 219
15. Мср Олгица Раонић, сарадник
УТИЦАЈ ВЈЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ НА ЈАВНУ УПРАВУ 231
16. Мср Рајко Раонић, доктранд
УТИЦАЈ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ НА СИНДИКАЛНО ОРГАНИЗОВАЊЕ 251

Одељак II

КРИВИЧНО ПРАВО

1. Др Снежана Соковић, редовни професор
КОНЦЕПТ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА
И ЗЕЛЕНА КРИМИНОЛОГИЈА – СИНЕРГИЈА И ИЗАЗОВИ 273
2. Др Игор Камбовски, редовни професор
Мр Ђорђе Манчев, докторанд
ЗАШТИТА ЛИЧНИХ ПОДАТАКА У САЈБЕР ПРОСТОРУ
СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА САЈБЕР КРИМИНАЛ
У РЕПУБЛИЦИ СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ У ПЕРИОДУ
ОД 2018. ДО 2022. ГОДИНЕ 289
3. Др Вељко Турањанин, ванредни професор
ИЗМЕЂУ КАЗНЕ И РЕПАРАЦИЈЕ: НАЧЕЛО ОПОРТУНИТЕТА
КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
У КОНТЕКСТУ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА 307
4. Др Вишња Ранђеловић, доцент
КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
У КОНТЕКСТУ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА 335
5. Др Владимир Шебек, доцент
ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА У ПОЛИЦИЈСКОМ РАДУ 347
6. Др Драгана Петровић, научни сарадник
ПОДАЦИ И ПРИВАТНОСТ НА ИНТЕРНЕТУ -
БЕЗБЕДНОСТ НА МРЕЖИ 361
7. Др Ратомир Антоновић, научни сарадник
ДИГИТАЛНИ ДОКАЗИ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ 379
8. Мср Марија Милојевић, истраживач-сарадник
ОСВЕТНИЧКА ПОРНОГРАФИЈА КАО ПРОБЛЕМ
САВРЕМЕНОГ ДРУШТВА - МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ,
САВРЕМЕНЕ ИНКРИМИНАЦИЈЕ И НОРМАТИВНИ ОКВИР
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 391

9. Мср Јелена Станисављевић, докторанд
ТРГОВИНА ЉУДИМА У ДИГИТАЛНОМ ДОБУ:
МЕТОДЕ ВРБОВАЊА ЖРТАВА У ОНЛАЈН ОКРУЖЕЊУ 409
10. Мср Јанко Муњић, докторанд
РОБОТ КАО ПАСИВНИ СУБЈЕКТ КРИВИЧНОГ ДЕЛА 425
11. Мср Ђурђица Ђорђевић, докторанд,
ДИГИТАЛНИ ДОКАЗИ – ИЗАЗОВИ САВРЕМЕНОГ ПРАВОСУЂА 449
12. Јасмина Крштенић, јавни тужлац
ЛИЧНА БЕЗБЕДНОСТ У ЕРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ И ЗАШТИТА
У ПРАВЦУ ПОСТИЗАЊА БЕЗБЕДНОСНЕ КУЛТУРЕ 467

Одељак III ГРАЂАНСКО ПРАВО

1. Др Гордана Станковић, редовни професор
ДИГИТАЛНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ И ПАРНИЧНА ПРОЦЕДУРА 481
2. Др Звонимир Јелинић, ванредни професор
Др Срећко Јелинић редовни професор
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА, ПАРАДИГМА О ОДРЖИВОМ РАЗВИТКУ
И МОДЕРНО (ГРАЂАНСКО) ПРАВОСУЂЕ
СПРЕМНО ЗА БУДУЋЕ ИЗАЗОВЕ 499
3. Др Тамара Ђурђић Милошевић, ванредни професор
МЕСТО ПОКЛОНА ЗА СЛУЧАЈ СМРТИ У САВРЕМЕНОМ ПРАВУ 515
4. Др Александра Павићевић, ванредни професор
ФИДУЦИЈАРНО ОБЕЗБЕЂЕЊЕ НА ДИГИТАЛНОЈ ИМОВИНИ 529
5. Др Санда Ђорац, ванредни професор
ЗАШТИТА ЉУДСКИХ ПРАВА У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ:
„ПРАВО НА ЗАБОРАВ“ У ПРАКСИ ЕВРОПСКОГ СУДА
ЗА ЉУДСКА ПРАВА 551
6. Др Мина Павловић, доцент
КОНЦЕПТ `GATEKEEPERS` ПРЕМА АКТУ ЕУ
О ДИГИТАЛНИМ ТРЖИШТИМА 571
7. Мср Јелена Чановић Спасојевић, асистент
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 587
8. Мср Емиилија Костић, истраживач-приправник
ЕЛЕКТРОНСКИ ТЕСТАМЕНТ: ИЗАЗОВ САВРЕМЕНОГ ДОБА 605
9. Др Симона Зорић Ристова, државни правобранилац
ДИГИТАЛНА ТЕХНОЛОГИЈА У ОКВИРУ СУДСКОГ СИСТЕМА
У РЕПУБЛИЦИ СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ 621

Одељак IV ПРИВРЕДНО ПРАВО

1. Др Татјана Јованић, редовни професор
САВРЕМЕНО ПРАВО И РЕГУЛАТОРНИ ЕКСПЕРИМЕНТИ:
„SANDBOX“ КАО МЕХАНИЗАМ ПРОМОВИСАЊА
ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ И ОДРЖИВОСТИ 635
2. Др Драган Вујисић, редовни професор
САВРЕМЕНО ПРАВО У ЕРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ –
НЕКИ АСПЕКТИ 655
3. Др Стефан Шокињов, редовни професор
ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА У КОНТЕКСТУ
ДИГИТАЛНИХ ЕКОСИСТЕМА 677
4. Др Соња Лучић, редовни професор
ЖИГОВИ И ОДРЖИВОСТ: ЗАШТИТА“ЗЕЛЕНИХ” ЖИГОВА 693
5. Др Андреј Мићовић, ванредни професор
ЗЕЛЕНА ТРАНЗИЦИЈА И ЗАШТИТА ПОТРОШАЧА 705
6. Др Јован Вујичић, доцент
ОДРЖИВИ РАЗВОЈ И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КАО
ИЗАЗОВИ ПРАВА ПРОДАЈЕ 727
7. Др Његослав Јовић, доцент
ПРЕТРАЖИВАЊЕ ТЕКСТА И ПОДАТАКА
У СВРХУ НАУЧНОГ ИСТРАЖИВАЊА – СТАЊЕ У ЕУ И САД 739
8. Др Никола Милосављевић, доцент
СПЕЦИФЧНОСТИ НАКНАДЕ ШТЕТЕ У ОБЛАСТИ
ЗАШТИТЕ ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ 757
9. Др Данијела Глушац, научни сарадник
ПОЛИСА ОСИГУРАЊА ЖИВОТА У ДИГИТАЛНОМ ДОБУ:
ПРАВНИ АСПЕКТИ И РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР 777
10. Др Јелена Милосављевић Ников
ДИГИТАЛНО БАНКАРСТВО У САВРЕМЕНИМ
УСЛОВИМА ПОСЛОВАЊА 797
11. Мср Милица Маринковић, асистент
ЕКОЛОШКИ ИЗАЗОВИ РУДАРЕЊА КРИПТОВАЛУТА:
ЕНЕРГЕТСКА ПОТРОШЊА, ЕЛЕКТРОНСКИ ОТПАД
И ОДГОВОР РЕГУЛАТОРНИХ ОКВИРА 805
12. Мср Александра Секулић, асистент
ПРЕДЛОГ „ОМНИБУС I“ ДИРЕКТИВЕ - ПУТ ДО НОВИХ
ПРАВИЛА О ОДРЖИВОСТИ ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА 821

13. Мср Антоније Живковић, докторанд
ПРАВНА ЗАШТИТА ИНФОРМАЦИОНОГ СИСТЕМА
У ЕРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КАО ПРЕТЕЧА
РАЗВОЈА ВЈЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ 839

Одељак V **ПРАВНО-ЕКОНОМСКА ПИТАЊА**

1. Академик др Волфганг Рорбах, редовни професор
Академик др Драган Батавељић, редовни професор
ОСИГУРАЊЕ У ДИГИТАЛНОЈ ЕРИ
СА СОЦИЈАЛНО-ЕКОНОМСКИМ ОСВРТОМ 879
2. Др Нада Тодоровић, редовни професор
СМАЊЕЊЕ ЕКОНОМСКЕ НЕЈЕДНАКОСТИ
КАО ЦИЉ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА 895
3. Др Јасмина Лабудовић Станковић, редовни професор
ОПОРЕЗИВАЊЕ ДИГИТАЛНЕ ИМОВИНЕ
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 911
4. Др Миливоје Лапчевић, доцент
ПРИНЦИП „ВРЕДНОСТ ЗА НОВАЦ“ -
СТРУКТУРА И ИЗАЗОВИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ 931
5. Др Јована Брашић Стојановић, доцент
ЕКОНОМСКА РАВНОТЕЖА УЛАГАЧКОГ ОДНОСА
ПРЕД ИЗАЗОВИМА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА 945
6. Војислав Бачанин, асистент
КОНЦЕПТ ЕКОЛОШКОГ ПОРЕЗА У СВЕТЛУ
ПОЛИТИКЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА 961

C O N T E N T

Chapter I PUBLIC LAW

1. Srđan Đorđević, Ph.D., Full-time Professor THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELIENCE IN THE EDUCATION OF LAWYERS	3
2. Zoran Jovanović, Ph.D., Full-time Professor MODERN PUBLIC ADMINISTRATION AND DIGITALIZATION PROCESSES	15
3. Dejan Matić, Ph.D., Associate Professor EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE UNTIL 2030 ...	31
4. Milan Rapajić, Ph.D., Associate Professor PRINCIPLES OF ENVIRONMENTAL LAW WITH REVIEW TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT	43
5. Dragana Ćorić, Ph.D., Assistant Professor ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE LEGAL PROFESSION - COLLABORATORS, ALLIES OR ENEMIES?	67
6. Marko Vidaček, MSc., PhD student, Marika Ristovska, Ph.D., Full-time Professor GREEN CONSTITUTIONALISM AS A CONTEMPORARY TENDENCY IN CONSTITUTIONAL LAW	83
7. Dragan Dakić, Ph.D., Assistant Professor PUBLIC INTERNATIONAL LAW IN THE DIGITAL (SF)ERA: CYBER SANCTIONS AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT	101
8. Aleksandar Antić, Ph.D., Assistant Professor SALARY OF EMPLOYEES AT FACULTIES IN THE AGE OF DIGITALIZATION	127
9. Anika Kovačević, Ph.D., Assistant Professor CHALLENGES TO FREEDOM OF POLITICAL SPEECH IN THE DIGITAL AGE OF DEMOCRACY	145
10. Borislav Galić, Ph.D., Assistant Professor THE IMPORTANCE OF DIGITALIZATION FOR ACHIEVING THE RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT GUARANTEED BY THE CONSTITUTION	163
11. Dejan Vučinić, LL.M., Assistant LAW IN THE CONTEXT OF THE DIGITAL ENVIRONMENT	177

12. Ružica Kijevčanin, LL.M., Assistant	
CONTENT OF THE RIGHT TO PROTECTION OF PERSONAL DATA	189
13. Luka Petrović, LL.M., Assistant	
ELECTORAL PROCESSES IN THE DIGITAL AGE	203
14. Ksenija Mrđenović, PhD Student	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE – A THREAT OR A STIMULUS	
FOR THE FUTURE OF THE LEGAL PROFESSION	219
15. Olgica Raonić, LL.M., Court Associate	
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE	
ON PUBLIC ADMINISTRATION	231
16. Rajko Raonić, LL.M., PhD Student	
THE IMPACT OF DIGITALIZATION	
ON TRADE UNION ORGANIZATION	251

Chapter II

CRIMINAL LAW

1. Snežana Soković, Ph.D., Full-time Professor	
THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	
AND GREEN CRIMINOLOGY – SYNERGY AND CHALLENGES	273
2. Igor Kambovski, Ph.D., Full-time Professor	
Gjorgji Manchev, LL.M., Ph.D student	
PROTECTION OF PERSONAL DATA IN CYBER SPACE	
WITH SPECIAL REFERENCE TO CYBER CRIME	
IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	
IN THE PERIOD FROM 2018 TO 2022	289
3. Veljko Turanjanin, Ph.D., Associate Professor	
BETWEEN PUNISHMENT AND REPARATION: THE OPPORTUNITY	
PRINCIPLE AND ENVIRONMENTAL PROTECTION	
IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	307
4. Višnja Ranđelović, Ph.D., Assistant Professor	
CRIMINAL LAW PROTECTION OF THE ENVIRONMENT	
IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	335
5. Vladimir Šebek, Ph.D., Assistant Professor	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN POLICE WORK	347
6. Dragana Petrović, Ph.D., Research Fellow	
DATA AND PRIVACY ON THE INTERNET	
- NETWORK SECURITY	361
7. Ratomir Antonović, Ph.D., Research Associate	
DIGITAL EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS	379

8. Marija Milojević, LL.M., Research Associate REVENGE PORN AS A PROBLEM OF MODERN SOCIETY - INTERNATIONAL STANDARDS, MODERN INCRIMINATIONS AND NORMATIVE FRAMEWORK IN THE REPUBLIC OF SERBIA	391
9. Jelena Stanisavljević, PhD student HUMAN TRAFFICKING IN THE DIGITAL AGE: METHODS OF VICTIM RECRUITMENT IN THE ONLINE ENVIRONMENT	409
10. Janko Munjić, PhD student ROBOT AS A PASSIVE SUBJECT OF A CRIMINAL OFFENCE	425
11. Đurđica Đorđević, PhD student DIGITAL EVIDENCE – CHALLENGES OF MODERN JUSTICE	449
12. Jasmina Krštenić, Public Prosecutor PERSONAL SAFETY IN THE ERA OF DIGITALISATION AND PROTECTION TOWARDS ACCOMPLISHMENT OF SAFETY CULTURE	467

Chapter III CIVIL LAW

1. Gordana Stanković, Ph.D., Full-time Professor DIGITAL TECHNOLOGIES AND CIVIL PROCEDURE	481
2. Zvonimir Jelinić, Ph.D., Associate Professor Srećko Jelinić, Ph.D., Full-time Professor DIGITALIZATION, THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT PARADIGM, AND A MODERN (CIVIL) JUDICIARY READY FOR FUTURE CHALLENGES	499
3. Tamara Đurđić Milošević, Ph.D., Associate Professor THE PLACE OF THE GIFT IN CASE OF DEATH IN MODERN LAW	515
4. Aleksandra Pavićević, Ph.D., Associate Professor FIDUCIARY SECURITY ON DIGITAL ASSETS	529
5. Sanda Ćorac, Ph.D., Associate Professor PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN A DIGITAL ENVIRONMENT: "RIGHT TO BE FORGOTTEN" IN THE CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS	551
6. Mina Pavlović, Ph.D., Assistant Professor THE CONCEPT OF `GATEKEEPERS` UNDER THE EU DIGITAL MARKETS ACT	571
7. Jelena Čanović Spasojević, LL.M., Assistant DIGITALISATION OF CIVIL LITIGATION IN THE REPUBLIC OF SERBIA	587

8. Emilija Kostić, LL.M., Junior Researcher THE ELECTRONIC WILL: A CHALLENGE OF THE CONTEMPORARY AGE	605
9. Simona Zorić Ristova, Ph.D., State Attorney DIGITAL TECHNOLOGY WITHIN THE COURT SYSTEM IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	621

Chapter IV COMERCIAL LAW

1. Tatjana Jovanić, Ph.D., Full-time Professor CONTEMPORARY LAW AND REGULATORY EXPERIMENTS: THE 'SANDBOX' AS A MECHANISM TO PROMOTE DIGITALIZATION AND SUSTAINABILITY	635
2. Dragan Vujisić, Ph.D., Full-time Professor MODERN LAW IN THE ERA OF DIGITALIZATION – CERTAIN ASPECTS	655
3. Stefan Šokinjov, Ph.D., Full-time Professor DEFINITION OF THE RELEVANT MARKET IN THE CONTEXT OF DIGITAL ECOSYSTEMS	677
4. Sonja Lučić, Ph.D., Full-time Professor TRADEMARKS AND SUSTAINABILITY: PROTECTION OF "GREEN" TRADEMARKS	693
5. Andrej Mićović, Ph.D., Associate Professor GREEN TRANSITION AND PROTECTION OF CONSUMERS	705
6. Jovan Vujičić, Ph.D., Assistant Professor SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND DIGITALISATION AS CHALLENGES FOR SALES LAW	727
7. Njegoslav Jović, Ph.D., Assistant Professor TEXT AND DATA MINING FOR THE PURPOSES OF SCIENTIFIC RESEARCH – SITUATION IN EU AND US	739
8. Nikola Milosavljević, Ph.D., Assistant Professor THE PECULIARITIES OF THE DAMAGES REIMBURSEMENT IN THE DATA PROTECTION LAW	757
9. Danijela Glušac, Ph.D., Research Fellow LIFE INSURANCE POLICY IN THE DIGITAL AGE: LEGAL ASPECTS AND REGULATORY FRAMEWORK	777
10. Jelena Milosavljević Nikov, Ph.D. MODERN BANKING AND DIGITAL BANKING	797

11. Milica Marinković, LL.M., Assistant
ENVIRONMENTAL CHALLENGES OF CRYPTOCURRENCY MINING:
REGULATORY RESPONSES AND SUSTAINABILITY PERSPECTIVES 805
12. Aleksandra Sekulić, LL.M., Assistant
PROPOSAL ON "OMNIBUS I" DIRECTIVE – ROADMAP
TO THE NEW RULES ON SUSTAINABILITY OF THE COMPANIES 821
13. Antonije Živković, PhD student
LEGAL PROTECTION OF INFORMATION SYSTEMS
IN THE ERA OF DIGITALIZATION AS A PRECEDENT
OF THE DEVELOPMENT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE 839

Chapter V

LAW AND ECONOMICS MATTERS

1. Academician Wolfgang Rohrbach, Ph.D., Full-time Professor
Academician Dragan Bataveljic Ph.D., Full-time Professor
INSURANCE IN THE DIGITAL ERA
WITH A SOCIAL-ECONOMIC REVIEW..... 879
2. Nada Todorović, Ph.D., Full-time Professor
REDUCING OF ECONOMIC INEQUALITY
AS A GOAL OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT 895
3. Jasmina Labudović Stanković, Ph.D., Full-time Professor
DIGITAL ASSETS TAXATION IN THE REPUBLIC OF SERBIA 911
4. Milivoje Lapčević, Ph.D., Assistant Professor
"VALUE FOR MONEY" PRINCIPLE - STRUCTURE
AND CHALLENGES OF DIGITALISATION 931
5. Jovana Brašić Stojanović, Ph.D., Assistant Professor
ECONOMIC BALANCE OF INVESTMENT RELATIONS
IN THE FACE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT CHALLENGES 945
6. Vojislav Bačanin, Assistant
THE CONCEPT OF ENVIRONMENTAL TAX
IN THE LIGHT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICY 961

*Др Ратомир Антоновић, научни сарадник
Института за српску културу Приштина - Лепосавић
ORCID: 0000-0001-9134-6346*

*Прегледни научни рад
УДК: 343.14:004
DOI: 10.46793/XXIMajsko.379A*

ДИГИТАЛНИ ДОКАЗИ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Резиме

Дигитализација је ушла у све поре савременог друштва. Продор савремене технологије омогућио је да се на лакши, бржи и квалитетнији начин решавају одређене ситуације и поступци. У самом раду, аутор се бави врло значајним питањем употребе савременим дигиталних доказа у кривичном поступку. Дигитални докази и њихова употреба постају све актуелнији, с обзиром на то да се бележи пораст кривичних дела која се врше злоупотребом савремених технологија, као и да се савремена технологија све више користи у извршењу инкриминисаних радњи, која су у вези са кривичним делима. Полазна хипотеза рада је да се држава и друштво морају што ефикасније супротстављати изазовима дигитализације. Високотехнолошки криминал је криминал будућности, те савремени дигитални докази морају бити уврштени у доказном поступку који се води у вези са кривичним поступцима.

***Кључне речи:** дигитализација, високотехнолошки криминал, докази, доказни поступак.*

1. Увод

Доказ у кривично – правном смислу представља чињенице које произилазе из радње кривичног дела, које су предузели субјекти у кривичном поступку, а на основу њих се могу извести релевантни закључци у погледу битних елемената кривичног дела, кривичне одговорности и одређивања кривичне санкције.¹ На основу доказа, долази се до кривично – процесних закључака. До оваквих закључака долази суд у поступку и на основу њих долази до доношења судске одлуке и оне се базирају на законској основи.

Докази могу бити посредни и непосредни. Посредни докази су они докази до којих се дошло на посредан начин о постојању одређених кривично – правних релевантних чињеница. Пример посредног доказа је исказ сведока који

¹ Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Београд, 2024, стр. 202.

је видео или чуо нешто што индиректно указује на извршење кривичног дела. Непосредни докази су директни јер директно указују на постојање одређене чињенице. Посредни докази се називају још индицијама, међутим непосредни докази су за утврђивање чињеничног стања релевантнији.

С обзиром на то да ли доказе предлаже оптужба или одбрана, можемо их још поделити на доказе оптужбе и доказе одбране. И оптужба и одбрана има право да предлаже доказе који поткрепљују оно што оптужба, односно одбрана жели да докаже и оно што је у интересу оптужбе и одбране. Постоје и они докази који су делимичну у интересу оптужбе и одбране.²

У поступку доказивања, од значаја су и доказни извори. Извор доказа могу да буду лица, предмети и све оно из чега докази могу да произиђу. Докази се прибављају уз помоћ доказних радњи. Доказна средства могу да буду увиђаји, саслушања сведока, окривљених, вештачења и сличне радње.

Такође, докази се могу поделити и на материјалне и личне доказе. Материјални докази су трагови и предмети кривичног дела који се прибављају претресањем, увиђајем, реконструкцијом, увидом у документацију и на основу привременог одузимања предмета који могу да послуже као доказ у поступку. Налази и мишљења судских вештака представљају материјално – лични доказ. Са друге стране, лични докази су резултат саслушавања окривљеног, сведока, суочавања, препознавања или вршењем појединачних истражних радњи. Лични докази у кривичном поступку се сматрају релевантнијим, јер су по својој природи исцрпнији и богатији, те су много боља потврда, односно демант кривице окривљенога.

Докази су изложени слободној оцени која се врши од стране суда у кривичном поступку. Слободна оцена доказа од стране суда значи утврђивање њиховог релевантног значаја, упоређивање, надопуњавање, потврђивање или демантовање доказа, чиме се доказује материјална истина у поступку. Задатак при оцени доказа је пажљиво, савесно и одговорно проналажење и обезбеђење материјалних и личних доказа.³

Обавештења представљају основ личних и материјалних доказа. Прикупљање обавештења служи за оперативне сврхе и могу бити од значаја приликом састављања кривичних пријава, за саслушање осумњиченог, за покретање кривичног поступка и сл. Такође, прикупљање обавештења може служити још и ради утврђивања материјалне и процесне пресумптивности сведока, као и окривљеног. Циљ ових радњи може бити стварање услова за узимање исказа од лица како би се прибавили докази. Ту се најпре мисли на узимање исказа од сведока и окривљених. Ово су фундаменталне радње на којима се базирају остали лични докази као што су суочавање или препознавање.

² Божиловић Петровић, Г., *Докази у кривичном поступку по Законик о кривичном поступку Републике Србије*, Правна ријеч, бр. 4/2005, стр. 508.

³ Кривокапић, В., *Криминалистичка тактика*, Београд, 2008, стр. 145.

Посебно су значајни докази до којих се долази кроз позивање грађана са којима се воде информативни разговори, као и разговори са окривљеним и очевицима. Од ових лица се сазнају одређене чињенице. Изјаве грађана, које се узимају у оперативне сврхе, представљају лични доказ и углавном су ти докази од пресудне важности при расветљавању кривичног дела и доказивање кривице.

2. Дигитални докази

Докази, о којима је до сад било речи, представљају доказе у традиционалном смислу те речи. Савремене тенденције, развој дигитаалних технологија и високе технологије, увели су једну потпуно нову врсту доказа који су примењиви у кривичном праву, а то су дигитални докази. Дигиталним доказима се баве различити акти на међународном нивоу, јер је постојала велика непознаница како са дигиталним доказима поступати и под којим условима и како они могу бити узети као релевантан доказ у кривичном поступку. Савет Европе је 2013. године издао Водич о електронским доказима, који се сматра споредним алатом за поступање са електронским, односно дигиталним доказима.⁴

Дигитални докази се прикупљају у складу са Стандардима оперативне процедуре за прикупљање, анализу и презентацију дигиталних доказа, донесених 2019. године. Стандардне оперативне процедуре су донесене од стране Савета Европе, Канцеларије за програм високотехнолошког криминалитета. Такође, поступање са дигиталним доказима је регулисано и Будимпештанском Конвенцијом о кибернетичком криминалитету, која се бави проблемом високотехнолошког криминалитета, начинима прибављања и чувања дигиталних доказа.

Дефиниција дигиталних доказа је дата Смерницама за идентификацију, прибављање и чување дигиталних доказа, донесених 2012. године од стране Међународне организације за стандарде, према којој се дигитални докази сматрају информацијама и подацима, који се чувају и преносе у бинарном облику, а на које се може ослонити у својству доказа.⁵ Дигитални, као и сваки други доказ, може бзити посредни и непосредни, може се односити на личност, може бити форензички, статистички и писан, може се односити на сведочење, давање исказа и сл.

Разлика између форензичких и физичких трагова се између осталог, огледа и у томе да ли се при њиховом прибављању могу користити дигитална

⁴ Милојевић, М., *Дигиталне услуге и кривично право*, Зборник радова: XXI век – век услуга и Услужног права, књ. 14, Крагујевац, 2023, стр. 200.

⁵ Муртезић, А., *Дигитални докази – шта доноси други додатни протокол уз Будимпештанску Конвенцију?*, Зборник радова: Дигитализација у казненом праву и правосуђу, Београд, 2022, стр. 90.

средства, као што су на пример употреба дрoнова, дактилоскопирање, примена ДНК анализа и томе слично. Такве информације, које се прибављају у дигиталном облику се називају дигиталним доказима. Дигитални докази су у односу на физичке много тежи и компликованији за чување, углавном имају свој рок трајања, након чега они постају потпуно неупотребљиви. Такође, подложнији су злоупотребама и манипулацијама, те је зато неопходно да се о њима старају стручна лица са високим стручним квалификацијама.

Најтеже је код дигиталних доказа утврдити њихово порекло, аутентичност, као и интегритет.⁶ Исто тако, дигиталне доказе карактерише несталност, промене садржаја и могу бити складиштени на различитим носачима, као што су Интернет, рачунарима, преносивим меморијама, електронској пошти. Проблем је у томе што се овакви докази могу контаминирати различитим рачунарским вирусима и другим злонамерним програмима, подобним да изазову брисање, нестанак или оштећење дигиталног доказа.

Приликом прикупљања и поступања са дигиталним доказима, морају се поштовати строге процедуре. Процедуре су прилагођене природи и својствима дигиталних доказа. У случају да се докази прикупљају мимо назначених процедура, они се неће сматрати ваљаним и валидним. Принципи прикупљања дигиталних доказа су прописани Будимпештанском Конвенцијом, која захтева хитност у поступању са заштити и обради дигиталних доказа.

Високотехнолошка кривична дела представљају кривична дела новије генерације, која тек сада доживљавају своју пуну експанзију. Расветљавања ових кривичних дела је могуће једино помоћу констатовања и фиксирања дигиталних доказа. Код високотехнолошких кривичних дела, у овом поступку посебну улогу има дигитална форензика, која применом научних метода, идентификује, прикупља и анализира податке који су од значаја за очување интегритета оригиналних доказа, као и утврђивања одговорности на основу релевантних доказа.

Модерно кривично право данашњице, оптерећено је високотехнолошким криминалом као потпуно новим обликом криминалитета. Реч је о криминогеном понашању код ког се савремена технологија јавља као средство извршења инкриминисане радње. Сваки компјутерски програм се састоји од инструкција који се употребљавају са циљем да се усмере функције хардвера, док апликативни софтвери диктирају конкретне потребе корисника за обрадом података. Појединци или групе прибегавају злоупотребама компјутерских програма, услед чега долази до извршења радњи које су позитивним правним прописима предвиђена као кривична дела.⁷

⁶ Писарић, М., *Сајбер криминал и електронски докази – нови међународни импулси*, Зборник радова: Раскршће међународног и кривичног права: реформе правосудних закона Републике Србије, Палић, 2023, стр. 599.

⁷ Лагумџија, З., *Компјутери и њихова примјена*, Сарајево, 2004, стр. 39.

Дигитална форензика заправо има задатак да прати и изучава модерне трендове и да врши детекцију, истраживање и процесно – правно фикасирање трагова и доказа. Дигитални трагови, до којих се долази на овај начин, морају бити прихватљиви судским органима, како би могли добити статус дигиталног доказа. Стога, дигитална форензика се може одредити као процес прикупљања, чувања, анализе и презентовања дигиталних доказа.⁸ Дигитална форензика се обавља уз помоћ форензичких алата, помоћу којих се може освежити и поново учинити доступним садржај који је претходно обрисан, могу се пронаћи скривени садржаји и привремени фајлови, којима се приступа на уобичајен начин. Целокупан форензички поступак мора бити такав да је за суд и судски поступак прихватљив у смислу да даје адекватне информације о подацима који могу бити релевантни за судски поступак.

Дигитална форензика је такоређи незаобилазна код вештачења високотехнолошког криминалитета. Без примене метода дигиталне форензике не би било могуће утврдити постојање доказа који су за суд релевантни. Дигитална форензика подразумева примену знања из области рачунарске науке и математике, помоћу којих долази до анализе, интерпретације и презентације дигиталних доказа. Поред наведених, користе се још и методе чувања, сакупљања, валидације, идентификације, анализе, интерпретације, документовања и презентовања дигиталних доказа.

Дигитална форензика се развијала упоредо са развојем кибернетике. Тако, прва генерација форензичких метода се заснивала на прегледима слика, докумената и претраживањима система, на основу којих су се израђивали извештаји. Друга генерација дигиталних форензичких алата је подразумевала посебно дизајнирани алат, под називом „Ен Кејс“ (*En Case*). Он је заправо био посебан рачунарски програм за дигиталну форензику америчке производње. Користио се у судско – полицијским истрагама и у овом сектору је био врло популаран.⁹ Управо, овај форензички алат је у међувремену постао индустријски стандард у дигиталној форензици. Има добру комуникацију са корисницима и може да задовољи потребе великог броја корисника. Располаже богатом форензичком базом са великим форензичким анализама које су комплетне и садрже све, од аквизиције до коначних извештаја.

Трећа генерација дигиталне форензике је мрежна форензика, која се одвија преко *lan* (локална рачунарска мрежа или *local area network*). Форензички алати се могу поделити на хардверске и софтверске на основу начина имплементирања. Према употребној распрострањености, деле се на алате за рачунарске мреже, рачунарске системе, друге дигиталне уређаје, као што су

⁸ Диздаревић, С., Бркић, К., Гиговић, М., *Криминалистичко – форензичка вештачења дигиталних трагова путем друштвене мреже*, Зборник радова: Човјечанство пред изазовом вјештачке интелигенције, Брчко, 2023, стр. 75.

⁹ Радовановић, С., *Употреба рачунарског програма у cloud computing*, Нови Сад, 2013, стр. 345.

мобилни телефони и софтвере, где су урачунати тзв. малициозни програми. Према кодном типу, алати могу бити отворени и лиценцирани.

На основу платформи за које су прилагођени, алати могу бити *Windows* и *Linux*. На основу процеса који се врше у форензичкој истрази, алати се деле на алате за стерилне медијуме, алате за физичке копије чврстих дискова, алате за опоравак, алате за дешифровање података, алате за анализу дигиталних материјала и алате за документовање.

Међу најзаступљенијим форензичким алатима који служе утврђивању дигиталних доказа су већ поменути „Ен Кејс“ програм који је нарочито помагао судским вештацима и информатичким стручњацима у истражном поступку, аквизицији и анализи дигиталних доказа и њиховом чувању на рачунару. Потом, треба споменути форензички програм „Тулкит“ (*Toolkit*), који има широку употребу међу форензичарима. Сматра се алатом који се бави копирањем „бит по бит“, а међу његовим предностима је и његова релативно лака доступност. Сlike које ствара овај алат су на суду у поступку увек признате. Програм „Драјв Спи“ (*Drive Spy*), је форензички програм који је великог обима, те је из тог разлога доста заступљен у форензичкој струци. Програм је са доста широким функцијама, које корисницима пружају велике могућности у смислу копирања и испитивања. Међу допунске функције се још убрајају копирање дискова, партиција изабраних датотека и сигурна брисања. Најсавременија верзија овог алата познаје могућност преношења података уз помоћ флешева, што је дало могућност упознавања већег броја лица са садржајима.

Форензички алат „Хеликс“ (*Helix*), сматра се најпознатијим алатом који се користи за потребе форензичког рада са дигиталним доказима. Погодан је за рад са *CD* ромовима и медијима. Не употребљава свап партиције, али зато успешно препознаје све веће фајл системе. Има расположиве алате који су намењени форензичким сврхама. Има две врсте програма, једне који су намењене системима *Windows* и *Linux*.

3. Поступање са дигиталним доказима

Прерастање дигиталног податка у дигитални доказ настаје у ситуацији кад подаци постају значајан извор информација у кривичном поступку. Дигитални докази морају имати такву природу да се њима на сигуран и поуздан начин поткрепљује сумња у постојање одређеног кривичног дела. Став позитивног Законика о кривичном поступку (Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 – одлука УС и 62/21 – одлука УС) је да се сваки рачунарски податак, који се сматра подобним да буде потврда о одређеној чињеници, њеном постојању или непостојању, мора третирати као доказ у кривичном поступку.

У судској пракси је до сад било разних професионалних дилема у вези са одређеним дигиталним доказима. Нарочито су се као спорни показали снимци

надзорних камера, чији циљ је заштита личне сигурности, а које су постављене на јавним местима. Многи су овде поставили питање заштите личних права и права на приватност, односно колико су легитимни снимци сачињени на овакав начин. Став, који се једини сматра исправним је успостављање равнотеже интереса, односно да ли је заштита личне приватности од претежнијег правног интереса или заштита неког јавног интереса, који је можда угрожен радњом кривичног дела.¹⁰

Да би у самом поступку били сигурни у аутентичност дигиталних доказа који се прикупљају, пожељно је да се носиоци ових доказа, а то су рачунари, мобилни телефони и друга дигитална опрема и уређаји, одузимају у присуству сведока, уз сачињавање форензичких фотографија, које се неизоставно прослеђују тужилаштву, а потом даље прослеђује форензичарима да дају своје извештаје. Рад са дигиталним доказима се мора поверити стручним лицима, који добро знају да поступају са доказима и да воде рачуна да не дође до њиховог оштећења или уништења. Поступак одузимања дигиталних доказа је дефинисан Законом о кривичним поступку и Законом о потврђивању конвенције о високотехнолошком криминалу (Сл. гласник РС, бр.19/2009).

У поступању надлежних органа у Републици Србији, било је много сусрета са дигиталним доказима. Судови у Републици Србији прихватају извођење доказа који су у дигиталном облику уз обавезу да извештаји вештака и форензичара буду увек у штампаном облику. Судски органи такође располажу и адекватном опремом за поступање са дигиталним доказима, са могућностима дигиталне аналитике, као и самим коришћењем форензичких алата и других неопходних средстава за рад са дигиталним доказима.¹¹

Поступање са дигиталним доказима је далеко сложеније него поступање са другим доказима. Рад са дигиталним доказима неизоставно укључује ангажовање стручњака из области дигиталне форензике и употребу форензичких алата. Такође, у поступак се укључују лица која имају богата знања из области информационих технологија, знања о оперативним системима, форензичке анализе, а посебне тешкоће се јављају у вези са дешифровањем дигиталних података.

У кривичним поступцима, странке предлажу судске вештаке форензике, којима се као предмет и циљ поставља анализа дигиталних доказа. Сведоци се потом унакрсно испитују и сучељавају у случају постојања различитости у мишљењима и налазима. Управо, такав третман многе вештаке одвраћа од учешћа у овим поступцима, јер не желе да пролазе кроз ова сучељавања. Стога се многи од њих радије одлучују да се не прихвате вештачења или да заузимају неутралне ставове, како не би били изложени унакрсним испитивањима.

¹⁰ Ковачевић, М., *Видео надзор на јавним местима и право на приватност*, Теме, бр. 37/2013, стр. 1796.

¹¹ Матијашевић, Ј., Бингулац, Н., Маринковић, Д., *Дигитални докази у кривичном поступку – изазови и решења*, *Право – теорија и пракса*, вол. 41, бр. 4/2004, стр. 27.

Исто један од врло значајних, али уједно и врло спорних начина прикупљања дигиталних доказа је поступак пресретања телекомуникационих канала. Реч је о посебној методи, која се користи у кривичном поступку, а која служи за откривање кривичних дела усмерених против националне безбедности. Иако пресретање телекомуникационих канала на први поглед делује као мера којом се директно крше људска права, сам Устав Републике Србије ову могућност даје, али уз обавезу поштовања строге форме, на којој се инсистира.

Надзор и пресретање се односи на све видове комуникације: праћење писама и поштиљака, телефонских разговора, СМС порука, говорних и видео порука, као и електронске поште. Прислушкивање телефонских разговора може ићи симултано, у периоду трајања телефонског разговора или исти може бити сниман, па накнадно слушан. Том приликом се врши обавезна идентификација учесника у разговору, примаоца и поштиљаоца позива, као и порука.

Да поступак надзора и праћења телекомуникационог саобраћаја не би добио карактер недозвољене радње, мора се испоштовати законом дефинисана процедура. Демократска и отворена друштва су врло осетљива на овакве појаве, па је зато поступак надзора и праћења строго формализован. За почетак, право да спроводе ове мере имају само полицијски и војнобезбедносни органи, унутар којих ове радње спроводи специјализован и узан круг запослених. У оквиру органа унутрашњих послова у Републици Србији, ови послови су поверени Служби за специјалне истражне методе при Управи криминалистичке полиције, која једино може да спроводи посебне доказне радње употребом специјалних истражних техника у циљу обезбеђења доказа и расветљавања кривичних дела. Кад се говори о војнобезбедносним органима, ове специјалне истражне методе води Војна полиција, односно Криминалистичко-истражна група.¹²

Сам поступак надзора и праћења телекомуникационог саобраћаја се мора одвијати у складу са законом предвиђеном процедуром. На суду је да донесе одлуку о примени мере надзора и праћења, а судској одлуци по правилу претходи захтев, који је упутио јавни тужилац или полицијски орган. Не може суд да донесе одлуку о примени мере надзора и праћења телекомуникационог саобраћаја без постојања образложеног захтева тужиоца, односно органа полиције. Тиме се могућност евентуалних злоупотреба ставља на најмању могућу меру, јер примена поступка надзора праћења телекомуникационог саобраћаја мора бити у сагласју између тужилаштва, полиције и суда.

Јавни тужилац најчешће улаже захтев за примену мере праћења и надзора телекомуникационог саобраћаја, док судија за претходни поступак доноси одлуку. У ситуацијама кад је неопходно лишење слободе осумњиченог лица,

¹² Антоновић, Р., Марчетић, А., *Безбедносни аспекти телекомуникационог саобраћаја у Републици Србији*, Хоризонти менаџмента, I(1)/2022, стр. 188.

предлог доставља директор полиције, док одлуку доноси председник Врховног касационог суда. Кад се штити национална безбедност, предлог даје директор Безбедносно – информативне агенције или Војно – безбедносне агенције, док одлуку доноси председник Вишег суда, односно судија посебног одељења Вишег суда.

Примена мере праћења и надзора телекомуникационог саобраћаја по правилу не може да траје дуже од једне календарске године. Ако се прикупи довољан број дигиталних доказа, мера може бити прекинута и раније. Такође, ако је отклоњена опасност по националну безбедност, сматра се да су исцрпљене потребе за применом ове мере, те ће она бити раније обустављена.

Материјали до којих се дошло радњом надзора и пресретања који имају карактер доказа против окривљеног и они постају саставни део судског списка кривичног предмета. Рокови чувања ових списка су уређени Судским пословником (Сл. гласник РС, бр. 110/2009, 70/2011, 19/2012, 89/2013, 96/2015, 104/2015, 113/2015, 39/2016, 56/2016, 77/2016, 16/2018, 78/2018, 43/2019 и 93/2019), који у свом чл. 241. дефинише рокове чувања, у зависности од врсте самог предмета. Тако на пример, списи предмета у стварно-правним предметима, стечајним предметима и кривичним предметима са изреченом казном затвора у трајању дужем од десет година се чувају тридесет година. У кривично-правним предметима у којима је изречена казна затвора у временском трајању до десет година, списи се чувају двадесет година. У кривично-правним предметима у којима је изречена казна затвора до три године, списи се чувају пет година. У случају обуставе кривичног поступка, списи предмета се чувају две године. Списи који се односе на платне налоге се чувају пет година, као и списи у извршним поступцима и списи из другостепених поступака. Списи управних предмета се чувају до десет година.

Подаци добијени путем мере надзора и пресретања телефонске комуникације се чувају тонски и у транскрипту. Чувају се као тајна у посебним сигурносним омотима, док материјали који се односе на најтежа кривична дела чувају у посебним просторијама и њима могу приступити само овлашћена лица. Подаци који су јавно саопштени у кривичном поступку губе карактер тајности, али се лични подаци који се односе на одређена лица и даље чувају као тајна. Циркулација и размена ових информације је једино допуштена између надлежних државних органа, као и иностраних органа који раде на сузбијању организованог криминала и тероризма на међународном нивоу.

4. Закључак

Живот савременог човека је живот у дигиталном сајбер друштву, које почива на принципу максималне дигитализације, компјутеризације и продора вештачке интелигенције. Савремени човек је принуђен да свој живот прилагоди овим савременим тенденцијама уколико жели да буде конкурентан на тржишту рада и да се његово мишљење чује и уважи.

Дигитализација је продрла у све сфере нашег друштва, па тако и у правну сферу. О дигитализацији правосуђа се много говори и стално се јавности стављају до знања оне позитивне стране ове дигитализације. Заправо, данашње друштво не оставља много слободе да се људи одлуче да ли желе да постану део једног дигиталног друштва, већ им се дигитализација и правила дигитализације некако намећу као нужност и неминовност.

Аутор у раду истиче појаву једног новог вида доказа који се јављају у кривичним поступцима, а то су дигитални докази. У вези су са тзв. високотехнолошким криминалитетом, који је све заступљенији у последњих неколико деценија, а претпоставке су да ће заступљеност ових кривичних дела у будућности бити још већа. У компарацији са класичним доказима, дигитални докази стварају одређене потешкоће приликом њиховог утврђивања, проналажења, обраде и чувања. Рад са дигиталним доказима изискује примене нових техника, примене нових алата и рад високооспособљених кадрова, који имају посебна знања, способности и вештине.

Високотехнолошки криминалитет је врло комплексан. Релативно је лак за извршење, не захтева велике и скупе припреме, нема ризика од евентуалног хватања и осујећења, извршиоци се налазе у зони свог комфора, јер дело врше из своје собе или канцеларије, коришћењем рачунара, притиском тастатуре, док последице наступају на већој или мањој удаљености. Нападаци успевају да очувају своју анонимност и тиме врло успешно беже од своје кривичне одговорности. Да би се расветлио један високотехнолошки криминални акт, неопходна је примена високотехнолошких мера, а докази до којих се долази су дигитални.

Дакле, суштина рада је у указивању на нове тенденције у кривичном праву и то, како са аспекта извршилаца кривичних дела, тако и са истражног и кривично – процесног аспекта. Захтевају се нове методе при расветљавању кривичних дела и примене нових истражних механизма.

*Ratomir Antonović, Ph.D., Ph.D., Research Associate
Institute for Serbian Culture Pristina – Leposavic*

DIGITAL EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Summary

Digitalization has entered every aspect of modern society. The penetration of modern technology has made it possible to resolve certain situations and procedures in an easier, faster and higher quality manner. In the paper itself, the author deals

with the very important issue of the use of modern digital evidence in criminal proceedings. Digital evidence and its use are becoming increasingly relevant, given the increase in crimes committed through the misuse of modern technologies, as well as the fact that modern technology is increasingly used in the commission of incriminated acts related to criminal acts. The starting hypothesis of the paper is that the state and society must confront the challenges of digitalization as effectively as possible. High-tech crime is the crime of the future, and modern digital evidence must be included in the evidentiary procedure conducted in connection with criminal proceedings.

Key words: digitalization, high-tech crime, evidence, evidentiary procedure.

Литература

- Антоновић, Р; Марчетић, А., *Безбедносни аспекти телекомуникационог саобраћаја у Републици Србији*, Хоризонти менаџмента, I(1)/2022.
- Божиловић Петровић, Г., *Докази у кривичном поступку по Законику о кривичном поступку Републике Србије*, Правна ријеч, бр. 4/2005.
- Диздаревић, С., Бркић, К., Гиговић, М., *Криминалистичко – форензичка вјештачења дигиталних трагова путем друштвене мреже*, Зборник радова: Човјечанство пред изазовом вјештачке интелигенције, Брчко, 2023.
- Ковачевић, М., *Видео надзор на јавним местима и право на приватност*, Теме, бр. 37/2013.
- Кривокапић, В., *Криминалистичка тактика*, Београд, 2008.
- Лагумџија, З., *Компјутери и њихова примјена*, Сарајево, 2004.
- Матијашевић, Ј., Бингулац, Н., Маринковић, Д., (2024) *Дигитални докази у кривичном поступку – изазови и решења*, Право – теорија и пракса, вол. 41, бр. 4/2004.
- Милојевић, М., *Дигиталне услуге и кривично право*, Зборник радова: XXI век – век услуга и Услужног права, књ. 14, Крагујевац, 2023.
- Муртезић, А., (2022) *Дигитални докази – шта доноси други додатни протокол уз Будимпештанску Конвенцију?*, Зборник радова: Дигитализација у казненом праву и правосуђу, Београд, 2022.
- Писарић, М., (2023) *Сајбер криминал и електронски докази – нови међународни импулси*, Зборник радова: Раскршће међународног и кривичног права: реформе правосудних закона Републике Србије, Палић, 2023.
- Радовановић, С., *Употреба рачунарског програма у cloud computing*, Нови Сад, 2013.
- Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Београд, 2024.

Нормативни извори

Законик о кривичном поступку (Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 – одлука УС и 62/21 – одлука УС).

Закон о потврђивању конвенције о високотехнолошком криминалу (Сл. гласник РС, бр. 19/2009).

Судски пословник (Сл. гласник РС, бр. 110/2009, 70/2011, 19/2012, 89/2013, 96/2015, 104/2015, 113/2015, 39/2016, 56/2016, 77/2016, 16/2018, 78/2018, 43/2019 и 93/2019).

МЕЂУНАРОДНА научна конференција Савремено право у ери дигитализације и одрживог развоја (21 ; 2025 ; Крагујевац)

Међународна научна конференција Савремено право у ери дигитализације и одрживог развоја, Крагујевац 2025.
= International scientific conference Contemporary law in era of digitalization and sustainable development / уредник Драган Вујисић. - Крагујевац : Правни факултет, Институт за правне и друштвене науке, 2025 (Краљево : Кварк). - X, 976 стр. ; 24 cm

"двадесетпрво по реду Мајско саветовање" --> колофон.
- Тираж 100. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-7623-149-2

1. Вујисић, Драган, 1962- [urednik]
а) Право -- Дигитализација -- Зборници

COBISS.SR-ID 175276553